חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם וכתיב [1]הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה שרה אמנו אילונית היתה שנאמר [2]ותהי שרי עקרה אין לה ולד אפי' בית ולד אין לה אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב לא שנו אלא בדורות הראשונים ששנותיהן מרובות אבל בדורות האחרונים ששנותיהן מועטות שתי שנים ומחצה כנגד שלשה עיבורים רבה אמר רב נחמן שלש שנים כנגד שלש פקידות [ב]דאמר מר בר"ה נפקדו שרה רחל וחנה אמר רבה ליתנהו להני כללי מכדי מתני' מאן תקין רבי והא בימי דוד אימעוט שני דכתיב [3]ימי שנותינו בהם שבעים שנה והאי שמא לא זכה להבנות הימנה ודלמא איהי דלא זכיא איהי כיון דלא מפקדא אפריה ורביה לא מיענשה איני והא אמרו ליה רבנן לר' אבא בר זבדא נסיב איתתא ואוליד בני ואמר להו אי זכאי הוו לי מקמייתא התם דחוי קא מדחי להו לרבנן דר' אבא בר זבדא איעקר מפרקיה דרב הונא רב גידל איעקר מפרקיה דרב הונא רבי חלבו איעקר מפרקיה דרב הונא [ג]רב ששת איעקר מפרקיה דרב הונא רב אחא בר יעקב אחדתיה [ד]סוסכינתא תליוה בארזא דבי רב ונפק מיניה כהוצא ירקא אמר רב אחא בר יעקב שיתין סבי הוינא וכולהו איעקור מפרקיה דרב הונא לבר מאנא דקיימי בנפשאי [4]החכמה תחיה בעליה: גירשה מותרת וכו': שני אין שלישי לא מתניתין מני [ה]רבי היא דתניא מלה הראשון ומת שני ומת שלישי לא תמול דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר שלישי תמול רביעי לא תמול והתניא איפכא הי מינייהו אחריניתא ת"ש דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן מעשה בארבע אחיות בצפורי שמלה ראשונה ומת שניה ומת שלישית ומת רביעית באת לפני רבן שמעון בן גמליאל אמר לה אל תמולי ודלמא אי אתיא שלישית נמי הוה אמר לה א"כ מאי אסהדותיה דר' חייא בר אבא ודלמא הא קמ"ל דאחיות מחזקות אמר רבא השתא דאמרת אחיות מחזקות לא ישא אדם אשה לא ממשפחת נכפין ולא ממשפחת מצורעים והוא דאתחזק תלתא זימני מאי הוה עלה כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בכנישתא דמעון ביוה"כ שחל להיות בשבת ומלה ראשונה ומת שניה ומת שלישית באה לפניו אמר לה לכי ומולי א"ל אביי חזי דקשרית איסורא וסכנתא סמך עלה אביי ואזל נסבה לחומה ברתא דאיסי בריה דרב יצחק בריה דרב יהודה דנסבה רחבא דפומבדיתא ושכיב רב יצחק בריה דרבה בר בר חנה ושכיב ונסבה הוא ושכיב אמר רבא ומי איכא דעביד עובדא בנפשיה כי האי והא איהו דאמר אבין דסמכא יצחק סומקא לאו בר סמכא אבין ישנו בחזרה יצחק סומקא אינו בחזרה ועוד איתמר דפליגי לענין מילה בנישואין מי פליגי אין והתניא ניסת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא בשלמא גבי מילה איכא משפחה דרפי דמא ואיכא משפחה דקמיט דמא אלא נישואין מ"ט א"ל רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרב הונא מעין גורם ורב אשי אמר מזל גורם מאי בינייהו איכא בינייהו דאירסה ומית אי נמי דנפל מדיקלא ומית א"ל רב יוסף בריה דרבא לרבא בעי מיניה מרב יוסף הלכה כרבי ואמר לי אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואמר לי אין אחוכי אחיך בי א"ל לא סתמי היא ופשיט לך נישואין ומלקיות כרבי וסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל נישואין הא דאמרן מלקיות דתנן מי שלקה ושנה ב"ד כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שתהא כריסו נבקעת וסתות דתנן אין האשה

קובעת

חולכפס. נעשה לו זכרות: **נוקרפס.** נעשה לה נקבות כמו אני קרתי ושתיתי מים (ישעיה לז): **אין לה ולד.** קרא יתירא הוא דהא כתיב עקרה: **לא שנו.** דשוהה עשר שנים: **שלשה עיבורים.** כ"ז חדשים לימי הולד וחדש לכל עיבור ועיבור לימי טומאה וטהרה דאשה מתעברת סמוך לוסתה: **שלש פקידות.** שהקב"ה פוקד העקרות לשמוע תפלתן בר"ה וגוזר עליהן הריון: **להני כללי.** דקאמר כל דורות של עכשיו שתי שנים ומחצה שהייתן: **ודלמא איהי דלא זכיא.** ולא תטול כתובה: **כיון דלא מיפקדא אפריה ורביה.** לא איכפת לה ולא ענש לה קודשא בריך הוא על עונותיה: **איני והא אמרו ליה כו'.** אמתני' פריך דקתני ישא אחרת שמא לא זכה להבנות ממנה ויזכה להבנות מן השניה: **סוסכינתא.** חולי מעוצר השתן ואדם נעקר הימנו: **כהוצא ירקא.** ירוק ככף תמר: **שלישי לא.** דהוחזקה עקרה: **הי מינייהו אחריניתא.** איזו מהמשניות נשנית אחרונה דנסמוך עלה אמלתא דמר ודמר דכל חד וחד הדר משיטתיה קמייתא ונקט שיטתיה דחבריה ובתרייתא עיקר דהדור בהו מקמייתא: **אמר לה אל תמולי.** אלמא מתניתא קמייתא אחריניתא דהאי מעשה בסוף ימיו של רשב"ג היה מדקא מסהיד עליה ר' יוחנן שהיה אמורא ובסוף התנאים והוא ראה את המעשה: **דאחיות מחזקות.** דכי היכי דאשה מוחזקת בג' פעמים כך היא מוחזקת בשלש אחיותיה: **נכפין.** חולין: **איסורא וסכנתא.** שאם חזקה בשני פעמים והשלישי ניתן לדחות ממנה הויא מילה שלא בזמנה ואינה דוחה את השבת: **וסכנתא.** סכנת נפשות: **סמך עלה אביי.** על הא דרב יצחק דאמר משמיה דרבי יוחנן בתלת זימני הוא דהויא חזקה: **בנפשיה.** בסכנת נפשו: **אבין דסמכא.** מה שאמר אבין משום רבי יוחנן יש לסמוך עליו: **ישנו בחזרה.** חוזר על תלמודו. לשון אחר מצוי כל שעה לפני רבי יוחנן ואם חזר בו רבי יוחנן משום דבר שאמר תחלה שומע אבין וחוזר גם הוא בו אבל רב יצחק אינו מצוי לפניו ופעמים ששמע דבר מרבי יוחנן ולמחר חזר בו רבי יוחנן והוא אינו יודע: **דאירסה.** השלישי ומת: **אי נמי.** דנסבה וסלק לדיקלא ונפל ומת למ"ד מעין גורם לא הוחזקה זו שהרי מעיינה לא גרם לו שימות שהרי לא מת מחולי: ה"ג **בעי מיניה מרב יוסף הלכה כרבי ואמר לי אין הלכה כרשב"ג ואמר לי אין אחוכי אחיך בי.** שאלתי מרב יוסף אם הלכה כרבי ואמר לי הלכה ופעם אחרת שאלתיו אם הלכה כרשב"ג ואמר לי הלכה וכמדומה אני ששחק בי: ה"ג **אמר ליה סתמא הוא ופשיט לך.** לא שיחק בך סתומות של משנה הן יש שסתמה כרבן שמעון בן גמליאל ויש שסתמה כרבי דליכא מילתא דמחזקינן לה בתרי זימני וליכא מילתא דבעינן תלתא זימני ומשום הכי פשט לך כמר וכמר [ל]כסתומים: **נישואין הא דאמרן.** דסתם לן תנא דידן כרבי דקתני רישא השני מי אין שלישי לא: **כונסין אותו לכיפה.** אם חזר וחטא בשלישית דמחזקינן ליה ברשיעא מתרי זימני שלקה:

קובעת

ימי שנותינו בהם שבעים שנה. אע"ג דהאי קרא בתפלת משה כתיב מסתמא דוד אמרו שמצינו שחי כך אבל משה מצינו שחי יותר:

בעי מיניה מרב יוסף. פר"י דנראה ששאלו הלכה כרבי או כרשב"ג והשיבו דהלכה כשניהם:

דתנן מי שלקה ושנה כו'. הקשה ה"ר משה דפונטייזא (סנהדרין פא: ושם) מוקי לה אפילו כרשב"ג ועבירות מחולקות ואמר ר"י דאע"ג דליכא תנא התם דאמר עבירות מחולקות מתוך לשון המשנה משמע ליה לרב יוסף דקסבר מלקיות מחולקות דנראה לו דוחק דלא נקט מי שלקה ושנה אלא לאשמועינן דאיירי בעבירה שיש בה מלקות ואפי' את"ל דקסבר עבירות מחולקות שמא סבר רב יוסף דכיפה צריכה התראה:

וסוף

עין משפט נר מצוה

קי א מיי' פט"ו מהל' אישות הלכה יד טוש"ע אה"ע סימן קנד סעיף יז:

קיא ב מיי' פ"א מהלכות מילה הלכה יח סמג עשין כח טוש"ע י"ד סימן רסג סעיף ג:

קיב ג טוש"ע שם סעיף ג:

קיג ד מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הלכה ל טוש"ע אה"ע סי' ב סעי' ז:

קיד ה ו מיי' שם הל' לא סמג לאוין קטו טוש"ע שם סימן יט סעיף א:

קטו ז מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הלכה ד:

קטז ח מיי' פ"ח מהל' איסורי ביאה הלכה ה סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד סימן קפט סעיף ג:

* * *

תוספות ישנים

אבין ישנו בחזרה. פי' שהיה תדיר חוזר תלמודו ומתקיים בידו אבל יצחק סומקא לא היה נקי כל כך א"נ י"מ אבין ישנו בחזרה פי' שהיה תמיד אצל ר' יוחנן ויודע כשהיה ר' יוחנן חוזר מדבריו אבל יצחק לא היה תמיד אצל רבו ולא ידע כשר' יוחנן נתחרט מדבריו: מלקיות דתנן מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה. ואת"ל למ"ד עבירות מחולקות היכי מייתי דסתם לן תנא כר' דלמא היינו משום שעבר ג' פעמים והוחזק בעבירות וי"ל דדייק מדנקט מי שלקה ושנה משמע דבתרי הויא חזקה שנראה לו דוחק לפרש דלא נקט לקה אלא לאשמועינן דאיירי בעבירה שיש בה מלקות. ואפי' את"ל דקסבר עבירות מחולקות שמא ס"ל כמ"ד כיפה צריכה התראה ומייתי שפיר דהא המתרינן ליה משום כיפה אחרי ב' מלקיות א"כ משמע דבתרי זמני הויא חזקה:

* * *

תוס' הר מקמאי

מפקיד מענש איהי לא מפקדה לא מענשא כתב הראב"ד ז"ל איכא דמתרץ דודאי גברא הוה ליה בני וכיון דאית ליה ליכא למימר לא זכה ליבנות הימנה ואיהי כיון דלא מפקדה לא מענשה בהא דכיון דלא מפקדה לא איכפת ליה ולא ענשינן ליה במידי דלא איכפת ליה. לכן פי' אבא מארי ז"ל דבבאה מחמת טענה איירי כגון ששהתה עמו עשר שנים ולא ילדה לו והבעל יש לו בנים ולא מפקינן מיניה מידי. אלא היא בעיא למיפק מיניה דבעינא חוטרא לידה ומרה לקבורה ובעיא למיפק בלא כתובה דליכא למימר שמא עיניה נתנה באחר לפיכך אמר ר' אמי איהי בזימנא ומפקינן לה מיניה בלא כתובה. אבל כתובה לא יהבין לה שמא עיניה נתנה באחר ובלא כתובה נמי לא מפקינן מיניה אלא לאחר ששהתה עשר שנים אבל בתוך עשר שנים אע"פ שבאה מחמת טענה לא מפקינן מיניה אפי' בלא כתובה שמא עיניה נתנה באחר. ורב אחא משבחה פירש אפילו בתוך עשר שנים כיון שבאת מחמת טענה מפקינן לה מיניה בכתובה ולא מסתברא כותיה ונ"ה פירש דלאחר עשר שנים דמפקינן לה מיניה היינו בכתובה ולאבא מרי ז"ל מסתברא דלא מפקינן בכתובה לעולם ואפי' לאחר כמה שנים ואפי' באה מחמת טענה. ואע"ג דאמרי' לקמן בשמעתי' אתא עובדא קמיה דר' יוחנן בבי כנישתא דקסרי ואמר יוציא ויתן כתובה ומסקנא מוקמי' לה בבא מחמת טענה [א] ההיא לאו טענה כגון דידעינן בבעל שהוא עקור ולא שייך למימר בה שמא עיניה נתנה באחר אבל הכא דבעינא למיפק מתורת בטענה דאינו יורה כחץ לא מהמנינן לה למיפק מיניה בכתובה דאמרי' שמא עיניה נתנה באחר ומשקרה במאי דטענה. הרי כאן ג' סברות בבאה מחמת טענה דלדעת ר' אחא מפקינן מיניה אפי' בתוך עשר ובכתובה ולדעת הרב בעל (התוספות) [הלכות] [ב] לאחר עשר שנים מפקינן לה מיניה ובכתובה ולדעת אבא מרי ז"ל לא מפקינן לה מיניה לעולם בכתובה אפילו לאחר עשר אבל בלא כתובה מפקינן לה מיניה בעל כרחו בבא מחמת טענה ולאחר עשר שנים ויש לדחוק ולפי

מסורת הש"ס

א) [עי' תוס' גיטין מו: ד"ה המוליא וכו'], ב) ר"ה יא: [ברכות כט.], ג) [לעיל סב:], ד) [גירס' הערוך ספגוניתא פי' שנלגטי"ר כשרו נוטים מן החולין], ה) [עירובין נז. לעיל מו. כתובות מג:], ו) ב"מ קו: סנהדרין פא:, ז) [מנחות נג. חולין פו:], ח) נדה סד., ט) צ"ל ניגהו, יעב"ץ, י) סנהדרין פא:, כ) נדה סג:, ל) צ"ל כסתמי. יעב"ץ,

* * *

תורה אור השלם

1. הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו: ישעיהו נא ב
2. ותהי שרי עקרה אין לה ולד: בראשית יא ל
3. ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורת שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעפה: תהלים צ י
4. כי בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה: קהלת ז יב

* * *

גליון הש"ס

שם א"ב דאירסה ומית. עיין לקמן דף קח ע"א ובתוס' שם ד"ה קטנה:

* * *

מוסף רש"י

איעקר מפרקיה דרב הונא. שהיה מאריך בדרשיו וצריכים למי רגלים ומעמידים עצמן ונעקרים כדתנא נכבורות (מד:) (לעיל סב.). מי שלקה ושנה. שלקה שתי פעמים על שתי עבירות (סנהדרין פא:).

* * *

תוס' הר מקמאי (המשך)

בפי' הרב אלפס [ג] ובודאי אי לא הוא הוא דאמר איהו מינה לא הוה איהי צריכה למימר מיניה. אלא כגון דאמר איהו בודאי מינה שהיא עקרה ומסתותיה ומעיינה שאינה כשאר נשים ומשום הכי איצטריכה איהי למימר שאינו יורה כחץ אבל בודאי אם היתה אילונית ידועה ואמרה איהי שאינו יורה כחץ לא מהמנינן לה. ויש דמפרשי' דאשלישית ורביעית לרשב"ג קאי דאמר תצא בלא כתובה ואמרה איהי מיניה אית לה כתובה וא"ר אמי היא נאמנת ולא נהירא דא"כ לא משכחת לה שתצא בלא כתובה אם הרצה לטעון מיניה. אלא ודאי במקרה אי אמרה מיניה לא מהימנא ואין לה כתובה. והא דאי אם נשאת לג' [אנשים] לרשב"ג תצא בלא כתובה. איכא מאן דאמר בתוך עשר אם שהתה עמו כדי שלש עיבורין. ומסתברא בלאחר עשר אבל בתוך עשר יש לה כתובה שמא עדיין יזכה ליבנות הימנה. והראב"ד פירש אפי' בתוך עשר אם שהה כדי עבור תצא משלישי בלא כתובה. ודאתן עלה מיתת דאשה לא מפקדה אפריה ורבי'. איכא לעיוני מה ששנינו בנדרים [השמים] ביני לבינך למשנה ראשונה יוצאה בכתובה למשנה אחרונה יעשו דרך בקשה שמא עיניה נתנה באחר והא לא מפקדה וי"ל משנה ראשונה ודאי ס"ל דמפקדה ומשנה אחרונה דקאי שמא עיניה נתנה באחר לדברי המשנה ראשונה קאמ' שמא עיניה נתנה באחר ולמשנה אחרונה אטמאה אני לך ואנטולה אני לך מן היהודים קאי אבל השמים ביני ובינך לא היה צריך לטעם שמא עיניה נתנה באחר דבלאו הכי נמי אינה יוצאה אליבא דהלכתא דלא מפקדה. ועוד יש להעמיד משנת נדרים בבאת מחמת טענה ולפיכך היה צריך לטעם שמא עיניה נתנה באחר וזה שלא כדברי רב אחא משבחה. ויש לפרש שיש מי שאומר שכיון שאינו יורה כחץ כמי שאינו יכול להזקק עמה דמי ולפיכך אי לאו משום טעמא דשמא עיניה נתנה באחר כופין אותו להוציא ולאו מילתא היא והראב"ד פי' השמים ביני ובינך שאינו נזקק עמה ומאמינין לה מגו דאי בעיא אמרה אינו יורה כחץ. ומאי דאתמר עלה בגמ' בנדרים צריך הביאור למרחק להאי פירושה ודוק ותשכח:

א) אולי צ"ל הכוא לאו כטענה דבעינא חוטרא לידה אלא כגון יסמי'. ב) הוא נכון בכלבית כמותה סי' ל"ו. ג) נראה דצ"ל דיילפי' מי לאו דאמר איהו דמינה לא הוי איהי וכו'.